

SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ I NOVES FORMES D'EXCLUSIÓ SOCIAL

JOAN MAJÓ I CRUZATE

TRIBUNA

Aquest text és una transcripció, corregida per l'autor, de la conferència pronunciada el divuit de novembre de 1998, a les Jornades de Debat del Pla Integral de Desenvolupament dels Serveis Socials, "Els Debats del Pla". S'ha volgut mantenir el caràcter oral i fins i tot col·loquial amb què es va desenvolupar.

Bona nit. M'heu demanat una presentació i m'hi heu posat un títol —no sé si el vaig triar jo, em sembla que no, però em sembla molt bé, m'agrada—, que diu *Societat de la informació i noves formes d'exclusió social*. Un títol que porta implícites dues presumpcions.

La primera —com deia l'Eulàlia Vintó—, que estem canviant de societat. És a dir, que estem en un moment de pas de la societat industrial a una altra societat que anomenem —es pot dir de moltes altres maneres— la societat de la informació. I, per tant, ja no he de començar a discutir o a explicar-vos, a defensar, que estem en un canvi social, sinó que ho dono com una cosa admesa.

La segona afirmació implícita en el títol és que aquest canvi social, a més de tota una sèrie d'avantatges certs que molta gent ja s'ha cuidat de predicar i de divulgar, porta perills reals d'exclusió. I també hi estic d'acord. Em sembla que cal començar afirmant rotundament aquestes dues coses: estem en un canvi de societat, i aquest canvi de societat, entre altres moltes coses, comporta nous elements d'exclusió.

Diem moltes vegades: "en la societat de la informació treballarem d'una

altra manera", i ens imaginem que treballar d'una altra manera vol dir que en comptes de fer servir la ploma farem servir l'ordinador, o que farem servir molt més el telèfon, o que... Doncs no. És ben diferent el que entenem ara com a treball en la societat industrial, del que serà el que en direm treball d'aquí a vint-i-cinc anys. No és que farem servir eines diferents, és que tot serà diferent (el contingut del treball, la seva organització).

Deixeu-me anar més lluny. En la societat agrícola, la gran majoria dels membres realitzaven una activitat que consistia a produir aliments. Per què? Perquè aquest era l'element bàsic que comportava el benestar mínim: necessitaven aliments i gairebé tota la societat es dedicava a produir-ne. A partir d'un cert moment, la productivitat d'aquesta activitat agrícola va créixer tant que els aliments que necessitava tota la societat els podia produir una part petita d'aquesta. És a dir, un 10%, un 30%, un 40% dels membres de la societat podien produir els aliments que necessitava tot-hom, i per tant quedava molta gent per fer altres coses. I és a partir d'aquesta disponibilitat per fer altres coses que es comencen a resoldre les altres necessitats socials no resoltes en aquell moment.

La societat industrial apareix com a conseqüència que una part molt important de la gent ja no es dedica a produir aliments, sinó que es dedica a fabricar objectes. I l'essència de la societat industrial és que la gran majoria de persones es dediquen a produir objectes, a fabricar

coses. El concepte de la societat industrial és la fàbrica i la fàbrica és un lloc a on la matèria es transforma, s'agafen unes matèries en brut, s'hi afegeix energia, es transformen i en surt un producte elaborat. I això ha fet, doncs, que a poc a poc una part molt important del nostre benestar material vagi augmentant perquè cada vegada en tenim més, d'aquests objectes, a la nostra disposició.

El que està passant ara és que una part molt petita de la nostra societat segueix produint aliments, perquè els seguim necessitant; una altra part cada vegada més petita de la nostra societat seguirà produint aparells, perquè també els seguim necessitant; però la suma d'aquestes dues parts d'aquí a vint o vint-i-cinc anys no arribarà al 25% de la població activa. És a dir, jo no sé si hi haurà un 5% dedicat a l'agricultura, o un 6% o un 7%, i no sé si hi haurà un 10%, un 12% o un 15% dedicat a fabricar, però del que estic segur és que aproximadament un 70% o un 80% de la població activa no s'haurà d'ocupar ni de produir aliments ni de fabricar coses, sinó que estarà dedicada fonamentalment a activitats relacionades amb el que avui dia en diem serveis, sobretot en dues àrees: les àrees relacionades directament amb la informació, amb els coneixements, i les àrees relacionades directament amb l'atenció a les persones —diguem-ne serveis de processament d'informació o serveis d'atenció personal.

I, per tant, a vint o trenta anys vista, la nostra població activa serà —insisteixo, les xifres no vénen d'aquí— un 5% de

població activa agrícola, un 15% de població activa industrial i un 80% dividit entre la població activa dedicada a serveis relacionats amb la informació i la població activa dedicada a serveis relacionats amb les atencions personals. I quan dic serveis relacionats amb la informació no penso només en els periodistes... Un empleat de banc és una persona que l'únic que fa es manejar informació. (Els diners no existiran, no existeix gairebé ja el diner. A partir de l'1 de gener hi haurà l'euro i ningú no n'haurà vist mai cap, i durant tres anys no en veurem cap, i l'euro existirà, i la majoria dels empleats de banca treballaran amb euros, perquè l'euro no és una matèria, és informació. Nosaltres som rics o pobres no pel que tenim a la butxaca, sinó pel que diu un ordinador quan hi fiquem la targeta. Si diu que és negatiu som pobres, i si diu que és positiu...) És a dir, cada vegada més hi ha una desmaterialització.

Bé, en aquest context —i no vull fer la conferència ara sobre el nou sistema de treball— tota la nostra organització social canviarà de dalt a baix: no només canviarà què fem, sinó com ho fem. Per què? Compareu un obrer d'una indústria amb un treballador de la informació o amb un treballador social. Mireu, d'entrada hi ha una cosa que és radicalment diferent. En la indústria, en l'activitat industrial de producció de béns, les unitats de producció només poden funcionar si totes les persones que intervenen en el procés de producció estiguin reunides en el mateix lloc durant les mateixes hores; si no és així el sistema es

para, una cadena de producció només funciona si tots els que hi intervenen estan junts. No pot ser que uns vagin a un lloc i uns altres vagin a un altre. És a dir, la fàbrica, el taller, la producció industrial té aquesta exigència, que és la simultaneïtat d'espai i de temps.

A partir d'aquí, penseu en moltes coses que les donem per fetes des d'un punt de vista social, però que no ens hem adonat que són fruit d'aquesta exigència. És a dir, no diem que tenim treball; diem que tenim un lloc de treball. Per què? Perquè un lloc és un aspecte físic, la gent ha d'anar a treballar en un lloc concret. Una cosa és l'àrea del treball (el lloc físic on treballem) i una altra és el lloc físic on vivim (on fem altres coses que no són el treball). Hem introduït un concepte absolutament fonamental en la nostra societat, que és el desplaçament: des de la casa al lloc de treball; i, a més, com que hi ha d'haver coincidència d'horaris, tots a la mateixa hora; i, a més, com que és necessària aquesta coincidència, tots treballem de dilluns a divendres, i dissabte i diumenge festa, gairebé tots (els industrials, tots), i tots vacances a l'agost. Per què? Perquè si no, no funciona la indústria.

En el treball relacionat amb la societat de la informació totes aquestes coses que us acabo de dir desapareixen. La gent no cal que vagi a treballar, pot treballar des d'allà on vulgui: si vol des de casa seva o des d'un altre lloc, però no cal anar a l'empresa a treballar. No cal anar-hi a una hora concreta (les empreses relacionades no amb fabricació sinó

amb serveis no estaran obertes de vuit a tres, estaran obertes sempre: les vint-i-quatre hores del dia, tots els dies de la setmana i totes les setmanes de l'any). Hi haurà unes persones que treballaran a l'empresa des de lluny, unes altres que hi aniran, unes que hi aniran uns dies sí i uns altres dies no, unes que hi aniran unes hores i unes altres que hi aniran unes altres hores... On ens porta tot això? L'essència del contracte de treball, de la relació laboral en què estan basades totes les nostres legislacions, és una empresa que compra a un treballador unes hores del seu temps per fer una cosa en un lloc, i el nucli del contracte de treball és el número d'hores i el salari per hora.

Ni el lloc de treball ni l'horari laboral ni el salari per hora figuraran segurament en els contractes de treball d'aquí a vint anys, perquè l'empresa i el treballador faran un acord pel qual el treballador, quan vulgui, des d'on vulgui i a les hores que vulgui farà una feina i l'entregarà, i a l'empresa li serà igual les hores que hi ha passat, les que hi deixi de passar, si ho fa de nit, si ho fa de dia... amb la qual cosa l'essència pròpia del que és el contracte laboral actual, que segueix sent vàlid en la indústria, canviarà absolutament en el món del servei. Per què? Perquè el que es pagarà no seran les hores sinó el servei. Fixeu-vos, per tant, fins a quin punt, sense adonar-nos, estem entrant en un procés social en què la societat d'aquí a quaranta o cinquanta anys no s'assemblarà en res a l'actual. Quan avui dia jo veig que planifiquen

urbanísticament una àrea urbana i diuen: “aquesta zona habitatge, aquesta zona indústria, aquesta zona activitat comercial...” ben aviat ens adonarem que això és del segle passat. És a dir, la indústria no té perquè estar en un lloc llunyà. Això era veritat quan la indústria era bruta, necessitava unes grans inversions o fer unes grans fàbriques. No, les empreses industrials, les empreses econòmiques importants, estaran absolutament confoses en el teixit urbà, i la gent treballarà, si vol, des de casa. Ni les relacions laborals seran les mateixes, ni l’urbanisme serà el mateix.

Aquests canvis (aquestes modificacions d’alguna de les pautes fonamentals de la convivència) comporten noves relacions interpersonals, noves relacions de poder, noves relacions d’exclusió, noves situacions de desigualtat i nous elements d’integració i de desintegració, que és una mica del que jo voldria parlar.

La societat de la informació

D’entrada us diria que, cada vegada que parlem de la societat de la informació, jo immediatament afegeixo una precaució. És molt difícil batejar un tipus, un model social abans que existeixi, quan només es comença —una mica— a veure per on pot anar. Ara ha estat molt fàcil dir que allò era la societat industrial, perquè ho hem fet a posteriori. Els del segle XVIII no sabien que estaven fent la societat industrial. En aquests temes nosaltres ens hem entestat ja a parlar d’elements de futur. Hi ha algunes perso-

nes que han començat a parlar de la societat postindustrial, que és una manera prudent de no dir res. Altres parlen — ara està molt de moda— de la societat digital. Negroponte ha fet famosa la societat digital. Certament que això del digital és important, però no com per donar nom a una societat.

La societat de la informació ja és una manera bastant més adient de parlar de la societat del futur, però jo crec que tots plegats hauríem d’entendre que aquesta societat només serà el que volem si és no la societat de la informació, sinó la societat del coneixement. És a dir, d’una manera voluntarista hauríem d’intentar que el model social al qual ens anem acostant sigui de veritat el de la societat del coneixement. Evidentment, informació i coneixement no és el mateix. Sense informació no hi ha coneixement, però el coneixement necessita elaborar-se per part de les persones i de les col·lectivitats a partir de la informació. Una cosa demana l’altra. Però quedar-se en la informació, quedar-se en la informació desarticulada, no analitzada, amuntegada i no païda, no dona la qualitat que les persones necessiten. El que fa a les persones veritablement riques personalment és la disponibilitat de coneixements, no només la disponibilitat d’informació.

Un dels problemes fonamentals de la societat actual i del futur és com aconseguim que les persones tinguin un nivell més alt de coneixements, no només d’informació. I això en algun moment pot semblar paradoxal, perquè fins fa

ben poc tots estàvem més o menys d’acord que la majoria de les persones que tenien pocs coneixements era conseqüència d’una manca d’informació. I cada vegada comença a ser més veritat que, en molts casos, la manca de coneixements és conseqüència d’un excés d’informació. És tan difícil —encara que són dos processos diferents— adquirir coneixements sense prou informació com adquirir coneixements amb massa informació, i com que la característica fonamental de la societat de la informació a la qual entrem serà l’excés d’informació, hem de pensar una mica com organitzem el procés de la conversió de la informació en coneixements.

Com es pot desprendre d’aquesta petita introducció, alguna de les característiques bàsiques de la societat en què estem entrant és l’augment extraordinari d’informació a la nostra disposició. Com que, per una sèrie de raons relacionades amb el progrés tècnic, hem arribat a una situació en què processar informació, emmagatzemar informació, difondre informació, enviar i rebre i tornar a enviar informació és immediat, senzillíssim i pràcticament gratuït —i si no ho és ara, ho serà d’aquí a pocs anys—, la disponibilitat d’informació s’ha convertit, insisteixo, en un element que caracteritza la nostra vida. Tenim tota la informació que vulguem a la nostra disposició, i molta més de la que necessitem i molta més de la que ens convé.

La informació pot anar com vulguem, allà on vulguem i del tipus que sigui. Per tant, la característica fonamen-

tal de la societat és aquesta sobreabundància d'informació, l'accessibilitat total i, a més, a un cost pràcticament zero. Al mateix temps que hi ha aquesta gran disponibilitat d'informació, s'està construint un cert paradigma social que fa que cada vegada més aquesta informació, o sobretot aquesta informació transformada en coneixements, sigui el recurs fonamental per a la vida de les persones. És a dir, com us deia abans, la vida de cadascú, tant l'econòmica com la vida privada, tant la vida del treball com la vida en aquest aspecte, diguem-ne de la qualitat de la nostra vida, cada vegada estarà més basada no en el consum d'elements materials sinó en el consum d'elements immaterials: digueu-ne informació, digueu-ne coneixements.

En el camp de l'economia és claríssim. Cada vegada amb més coneixements podem fer una cosa comptant amb menys elements materials. La tecnologia permet estalviar una gran quantitat d'elements materials. La tecnologia permet estalviar molta energia. Quan en una fàbrica es munta un procés tecnològic més avançat, quasi sempre una de les característiques que té és que per a la mateixa feina es necessita menys energia. És a dir, els coneixements substitueixen l'energia, substitueixen els materials, substitueixen tots i cadascun dels elements físics.

I passa el mateix no només en l'àrea de la producció, sinó també en l'àrea del nostre consum personal. Deixeu-me fer una petita profecia. D'aquí a quinze anys o vint anys cap de vosaltres tindrà a casa

seva ni un sol disc compacte. I cadascun de vosaltres des de casa vostra, a cada moment escoltaren la música que vulguen. És a dir, estareu adequadament connectats a una xarxa telemàtica a la qual demanareu una cosa i us l'enviaran, amb la qual cosa haureu substituït la base del vostre benestar. En comptes de consumir o utilitzar uns elements materials tindreu accés a un servei immaterial. O, si volem fer-ho una mica més d'estar per casa, d'aquí a vint anys ningú de nosaltres portarà rellotge i tots sabrem l'hora que és, perquè haurem substituït la necessitat de tenir cadascú una màquina de mesurar el temps per la disponibilitat i l'accessibilitat a una informació, a un servei que ens donarà exactament el mateix que ens dona aquest aparell. S'està produint, i es produirà cada vegada més, una progressiva substitució d'elements immaterials en comptes d'elements materials.

En aquesta situació, la pregunta és: quins seran els elements que en aquesta nova societat marcaran la diferència entre —diguem-ne— els rics i els pobres?, els que tenen i els que no tenen? És a dir, què és el que marcarà qui són els que dominen i qui són els dominats?

Les noves causes d'exclusió

Mireu, en tota societat l'origen del poder és la disponibilitat o el control d'aquell recurs que és fonamental per a la vida social. En la societat agrícola, qui són els que manen?: els propietaris de la terra, qui controla la propietat de la

terra és algú i qui no té la propietat de la terra queda exclòs. En la societat industrial, qui té el poder?: els propietaris dels mitjans de producció, i qui no té el mitjà de producció és la classe dominada. En una societat teocràtica, molt basada en una creença religiosa, qui té el poder?: el qui controla, sigui veritat o no, la comunicació amb la divinitat, perquè és el recurs fonamental que fa que la societat funcioni. En una societat com la d'avui dia, ja cada vegada menys basada amb els mitjans de producció i cada vegada més basada en l'especulació de capital, qui controla el poder avui dia?: els que tenen a la seva disponibilitat recursos financers, més que recursos industrials. Per tant, és gairebé un tòpic, és gairebé una *boutade* perquè és facilíssim de dir, en la societat de la informació, qui té poder i qui en queda exclòs?: qui tingui informació. Ja es diu: la informació és poder.

Totes aquestes coses ja fa temps que es diuen. Jo vull analitzar-les una mica perquè no hi estic del tot d'acord. No és veritat que el poder vingui de la informació, i deixeu-me explicar.

Hi ha una diferència fonamental entre el paper que jugaven els recursos materials en les anteriors societats i el paper que jugarà la informació en la nova societat. Mireu, hi ha dues grans diferències. Primera, en la societat industrial, en la societat agrícola, en les societats que hem tingut fins ara, en les quals el recurs fonamental era un recurs material, es produïen dues coses que no passen amb la informació.

Primera: tot recurs material és escàs; no n'hi ha per a tothom. Dius: “els propietaris de la terra són qui són perquè no n'hi ha per a tothom. Dels mitjans de producció, hi ha uns propietaris i uns que no en són, entre altres coses perquè no n'hi ha per a tothom”. Per tant, els mitjans de producció, els recursos materials, són uns elements escassos. La informació, en canvi, és un element no escàs. Per què? Perquè es pot anar elaborant tota la que es vulgui, repetint tota la que es vulgui, duplicant tota la que es vulgui.

Segona: els recursos immaterials es poden compartir sense perdre'ls. És a dir, si jo tinc un rellotge i me'l demaneu i jo us el dono, jo em quedo sense. Si jo sé l'hora que és i me la pregunteu i us la dic, ara la sabem tots dos. És a dir, els recursos materials no es poden compartir... La informació, en canvi, es pot compartir sense que el qui la té la perdi. I això és una de les coses que fa que no sigui un bé escàs.

Per tant, aquest pas de l'economia dels béns materials a l'economia dels béns immaterials fa que el problema no estigui en si hi ha prou informació per a tots. La línia que marcarà els qui estaran del costat dels rics i els qui estaran del costat dels pobres no és l'existència d'informació, sinó l'accés a aquesta. El fet que n'hi hagi tota la que vulguem no vol dir que tothom hi tingui accés. I, per tant, la marginació, l'exclusió, no estarà tan fonamentada en l'existència o no-existència d'aquest recurs, sinó en com organitzem l'accessibilitat a aquest

recurs. Per tant, el problema de l'exclusió social serà el problema de l'accessibilitat a les xarxes d'informació.

Voldria descriure quatre motius d'exclusió, quatre motius de no-accessibilitat.

L'exclusió geogràfica

El primer, el més simple, de tipus geogràfic. Aquella persona que estigui situada en un lloc on la informació no arriba, no hi tindrà accés. I, per tant, un dels primers i molt importants motius d'exclusió serà la forma com es planifiquin les xarxes de distribució de la informació. El que és important no és la xarxa, és allò que ens arriba a través de la xarxa, però si no hi ha xarxa no ens pot arribar res. I, per tant, un primer motiu, a la llarga, molt important d'exclusió serà com es configuren les xarxes de transport i distribució de la informació. Això s'està discutint i decidint en aquests moments, a nivell de tot Europa, d'Espanya i Catalunya.

I aquí és on jo aixeco, amb força virulència, una bandera que de vegades em costa els meus disgustos però que segueixo aixecant: és el meu refús total al fet que es considerin les xarxes de distribució de la informació com una activitat exclusivament privada. Les xarxes de distribució de la informació han de ser un servei públic. Admeto que un servei públic no ha d'operar-lo forçosament una empresa pública, pot ser un servei públic que l'operi una empresa privada si l'empresa privada ho fa millor que l'empresa pública... Aquest és un altre debat.

Sempre poso el mateix exemple: l'autopista és un servei públic, per molt que *Autopistes* sigui una empresa privada. Però no fa passar l'autopista per allà on volen sinó que *Autopistes* és una empresa privada a la qual es va concedir un servei públic, que se li va dir: “l'autopista la faràs per aquí, i faràs entrades aquí i sortides allà, i aquí sí i això no”. I aquesta decisió de per on passava l'autopista i per on no passava no va ser una decisió en funció de la rendibilitat, sinó en funció de la planificació pública.

Amb les xarxes de distribució de la informació no s'està fent això. S'està permetent que sigui una iniciativa privada total i que, per tant, fins i tot la configuració de les xarxes es faci en funció de criteris de rendibilitat. Per tant, en un lloc hi arribaran —si és rendible— i en un altre lloc no hi arribaran —si no és rendible. Jo crec que això és una profunda dimissió del caràcter de servei públic que hauria de tenir la xarxa. Per què? Perquè la xarxa, des d'un punt de vista de servei públic, ha de contenir dos elements fonamentals: que sigui universal, per a tot, i que sigui oberta, que tothom hi pugui accedir. I vull dir accedir-hi en els dos sentits. Accedir-hi per rebre informació però accedir-hi també per introduir-hi informació. No pot ser que, si un senyor és propietari d'una xarxa i, a més, és propietari d'un canal de televisió, com que fa la competència a un altre canal de televisió, aquest canal que no té xarxa no hi pugui passar perquè no li faci la competència. I això ja està passant. De la mateixa manera que no seria acceptable

que, si l'empresa *Autopistes* muntés una empresa de camions de transport, li digués a una altra empresa competidora: “tu no pots passar per l'autopista perquè em fas la competència”.

L'exclusió econòmica

La segona causa d'exclusió no és geogràfica ni és física, és, una vegada més, econòmica. A partir del moment en què, a poc a poc durant aquests últims anys, hem anat acceptant tots —a Europa—, com a conseqüència sobretot del model americà, que la informació s'ha d'anar convertint en una mercaderia, hem anat mercantilitzant tot el sector de la informació, i molt especialment el sector de la informació audiovisual. Jo no hi estic totalment contra. He de dir que això que la televisió hagi de ser gratuïta, com ha estat aquí tota la vida, no és del tot lògic. Som l'únic país d'Europa en què la televisió és gratuïta, o almenys que ens pensem que és gratuïta. Tu compres un televisor, l'endolles, i ja és gratuït; quan, en qualsevol altre país d'Europa, tu compres un televisor, l'endolles i pagues un tant l'any per rebre la televisió. Si es tracta de la televisió pública, ho pagues en forma d'un impost, una llicència; i, si és una televisió privada, pagues un abonament com jo he estat pagant a Brussel·les cada sis mesos: un abonament a la xarxa de cable. És a dir, Espanya és un país en què, per una sèrie de raons —que suposo que ara no és el moment d'analitzar—, la televisió té un caràcter gratuït, cosa que no és veritat, perquè l'estem pagant tots, o deixant de pagar a través del forat de

600.000 milions que té Televisió Espanyola i dels mils de milions que té TV3. Estic segur que, en aquests moments, entre les diferents televisions públiques espanyoles deuen tenir un forat de l'ordre d'un bilió de pessetes. No es veu perquè no va directament als pressupostos públics, és una de les enganyifes que ens han estat fent últimament per dir que es disminueix el dèficit públic. Bé, al marge d'aquesta consideració, el que està molt clar és que hem d'oblidar-nos que la televisió és un element gratuït. Això no té res d'estrany, perquè els diaris no són gratuïts. Per què el diari no ha de ser gratuït i la televisió ha de ser gratuïta? Poc a poc anem cap a un procés en què els espais comercials de la nova televisió es reduiran. Hi ha una directiva europea que ja obliga que les pel·lícules només es puguin interrompre una vegada (només hi pot haver una interrupció), i ha de ser una interrupció —em sembla— és de quinze minuts, com si fessin mitja part. Però això, és clar, dóna per molta menys publicitat i, per tant, al final, entrarem en un règim normal, que és el règim de tot Europa, que la televisió es pagarà.

En aquest procés de mercantilització comença a entrar un segon motiu d'exclusió, que és la capacitat econòmica. I, per tant, ja no és allò que tothom pot rebre la televisió o tothom pot rebre la xarxa, sinó que cadascú rebrà el que pagui (i el qui pagui més rebrà més i el qui pagui menys rebrà menys). I, per tant, jo —i aquesta és la meva segona conclusió— reivindico que en un context molt més mercantilitzat de la recepció hi

ha de seguir havent un espai per al servei públic gratuït. És a dir, no tots els continguts de la xarxa han d'estar mercantilitzats. Hi ha d'haver uns continguts fonamentals que han de ser accessibles a tothom i que han de ser, a més, accessibles a tothom gratuïtament. De la mateixa manera que hem dit que l'ensenyament és un servei públic, i per tant hi ha uns graus mínims d'ensenyament que són gratuïts per a tothom, hi ha d'haver un servei públic d'accés a la informació. I aquest servei públic ha de ser universal i ser gratuït. Amb la qual cosa defenso que en un món mercantilitzat segueixin existint canals públics, diguem-ho així (d'aquí uns anys no parlarem de canals, parlarem d'una altra cosa), però canals de televisió públics. Una vegada més, això no vol dir que hagin de ser públics des d'un punt de vista de la seva propietat, però sí que han de fer un servei públic, i que tindran sentit en tant que facin un servei públic. El que no té cap sentit és que hi hagi una televisió pública que faci les mateixes bajanades que les televisions privades, per dir-ho així. Les televisions públiques, que poden estar alimentades pel pressupost, han d'existir per a una sèrie de feines, per a una sèrie de serveis que els justifiqui l'interès col·lectiu. Per exemple, el cas català és claríssim: el sol fet de la llengua ja justifica moltes coses. I, per tant, a partir del moment que com a cultura d'alguna manera minoritària i, per tant, amb dificultats de finançament pel propi mercat, doncs jo crec que això justifica l'existència de canals propis en la nostra llengua.

Una vegada posades de manifest aquestes dues causes d'exclusió, que són l'exclusió geogràfica i l'exclusió econòmica, en vénen dues més que es poden ajuntar en una sola i que per a mi són les més difícils de solucionar.

L'exclusió tècnica

Torno al meu esquema inicial. No n'hi ha prou que passin per davant de casa teva les xarxes, no n'hi ha prou que tinguis els recursos econòmics per connectar-te i per baixar informació de la xarxa. Hi ha un problema molt important que és d'accessibilitat personal al que hi ha a la xarxa, que ja no és físic ni geogràfic, que és cultural, intel·lectual, mental, i que el podríem separar en dos aspectes diferents. Per estar connectat a la xarxa, per disposar de la xarxa, per rebre'n informació, es necessita un mínim d'habilitat tècnica. Ja sé que hi ha alguna gent que se li fa una muntanya, però s'ha de superar. Cada vegada que tenim a la nostra disposició un recurs nou, en traiem benestar. Però aquest recurs nou és sempre motiu d'exclusió, perquè hi ha qui en té i qui no en té. És a dir, quan no hi havia cotxes el cotxe no era motiu d'exclusió, perquè ningú no en tenia. Quan hi ha cotxes el cotxe és un motiu d'exclusió, perquè hi ha qui en té i qui no en té.

Ara amb això passa el mateix: quan es posen en marxa unes xarxes que cada vegada seran més útils, més abundants i més accessibles hi haurà qui en quedarà exclòs perquè no hi tindrà accés. I una

part d'aquesta exclusió seria semblant a la del que diu: "jo no tinc cotxe perquè no tinc ganes d'aprendre a conduir". Això és una autoexclusió. És a dir, hi ha gent que involuntàriament s'està autoexcloent pensant que aprendre a conduir és molt difícil, o pensant que aquestes poques habilitats que es necessiten per poder tenir accés a la xarxa són difícilíssimes. Això no és veritat.

Aquest primer aspecte que és el que en podríem dir la barrera tecnològica s'ha de resoldre per als dos costats. És a dir, crec que els qui han desenvolupat la tecnologia no han tingut prou en compte les dificultats reals de les persones. Jo sempre ho dic: "escolteu, el món de les tecnologies de la informació no començarà a ser una mica seriós fins al dia que llencem tots els teclats i deixem d'apretar botons". És a dir, les tecles, el teclat, son elements d'una etapa —diguem-ne infantil— de la tecnologia que ha vingut de les màquines d'escriure, perquè per escriure en un paper s'havien de prémer les lletres una a una. Però, mentre que per interaccionar amb l'ordinador i amb la xarxa haguem de fer-ho a través del teclat, jo entenc que hi hagi gent que li costi un xic aprendre, perquè això és un xic irracional. Per tant, la informàtica, aquestes tecnologies no arribaran a una certa maduresa fins que la interacció amb l'ordinador no sigui o escrivint sobre una superfície o —jo espero que serà aviat— parlant. Són dues tècniques que estan bastant evolucionades i, per tant, que no trigarán massa anys a ser generals.

Però jo crec que no és només això, ni és sobretot això el que ha de fer caure la barrera; hem d'acabar amb aquesta mena de por irracional a la utilització d'aquestes eines. De la mateixa manera que hem anat aprenent i ens hem acostumat a altres aparells hem de perdre la por a l'ordinador. Aprendre a fer servir un ordinador, amb les darreres eines, és tan senzill i molt menys perillós que aprendre a conduir un cotxe.

L'exclusió intel·lectual

Llavors ens queda la quarta i última causa d'exclusió, que jo diria que és personal però que no és tècnica: és cultural, intel·lectual, d'actitud, de motivació. No es tracta de tenir o no tenir les habilitats tècniques que et permetin fer anar un teclat, sinó les capacitats intel·lectuals que et permetin fer aquella operació de què jo parlava al principi: que és transformar la informació en coneixements. I aquestes són unes habilitats que no ens han donat, que les escoles fins ara no han donat.

La nostra societat ens ha educat, almenys als que estem aquí, per a tot el que sigui la transmissió escrita de la informació (en sabem molt de llegir llibres, en el sentit no només de saber llegir, sinó de saber què vol dir una cosa i saber què és una metàfora i una analogia). És a dir, quan tenim al davant un document escrit que reflecteix una transmissió de coneixements o una transmissió cultural, o una transmissió d'informació, el nostre cervell està perfecta-

ment educat per saber què és allò important, què és allò no important, què s'ha de treure, com s'ha d'analitzar... I fins a tal punt hem arribat a aprendre a llegir llibres que, al final, fins i tot acabem que en sabem escriure.

La informació que rebrem, nosaltres ja ara, però sobretot les generacions properes... el 80%, el 85% o el 90% de la informació que rebran no la rebran per via escrita, la rebran per via audiovisual. I el llenguatge de la imatge no ens l'han ensenyat, no el sabem, no l'hem après. A l'escola ens han explicat molt com Shakespeare construïa les seves obres, però en sabem res del que és el llenguatge audiovisual i del que hi ha al darrera, de la manera que tu t'has de posar davant l'impacte audiovisual? Un impacte que és molt més important que l'impacte escrit, que és molt més ric i molt més perillós, al mateix temps, i que té unes altres maneres de funcionar respecte de la superficialitat, respecte dels continguts.

Això que ens passa tantes vegades —almenys a mi m'ha passat tantes vegades— que et diuen: “Ahir a la tele vas quedar molt bé”. I dius: “Sí?, què vaig dir?” “Ah, no ho sé”. Això alguns ho heu experimentat potser alguna vegada. Què vol dir això?, que el llenguatge, els gestos, la imatge, les coses que hi ha al voltant (i de vegades no és pel que has dit tu sinó pel que hi havia darrera, per exemple). Aquestes tècniques avui dia tenen molta importància, i si us fixeu en els anuncis és claríssim. Això provoca que fa que per a moltes persones aquesta sobreabundància d'informació, aquesta sobreabundància d'impacte, no serveixi per fer-los adquirir coneixements útils sinó per fer-los adquirir coneixements erronis, que és allà on hi ha una de les problemàtiques fonamentals d'aquesta marginació social, molt més refinada que la pura marginació de no tenir informació, sinó és aquesta altra marginació d'enganyar la gent.

I aquest fenomen recent que hem viscut tots amb una barreja de morbo i de ràbia del Clinton i la Lewinsky, analitzant-lo de prop en aquests termes que us estic dient jo, il·lustra fins a quin punt la informació ha aconseguit, en una gran quantitat de casos, produir uns resultats que jo crec que són exactament els contraris dels que s'haurien d'haver produït. Mirin, l'altre dia em preguntaven a la ràdio: “Al Clinton, l'han de condemnar?” Jo no ho sé. És un problema de la seva dona, perquè la Lewinsky era gran, no la va forçar, no la va violar, no la va enganyar, crec... Es van entendre ells dos, llavors el problema veritable era entre el Clinton i la Hillary. I, per tant, el primer dia que un senyor li va preguntar al Clinton: “Vostè s'entenia amb aquesta senyora?”, el Clinton havia de dir: “Vostè que n'ha de fer?” I jo crec que el tema s'hauria acabat així. Jo no sé si al Clinton se l'ha de condemnar, qui, evidentment, s'ha de condemnar és el fiscal Starr i el cap de la cambra de representants que va decidir posar allò a Internet, i a aquesta dona que va gravar dues hores de conversa amb la Monica Lewinsky. Aquests han fet uns delictes molt més importants

que el delictes que hagi pogut fer en Clinton. Que una amiga et gravi dues hores amb un casset totes aquestes confidències, que un fiscal prengui declaració, li digui que la declaració és secreta i després difongui el vídeo en un canal de televisió; això sí que són delictes. Aquests delictes han passat a segon pla, enmig de l'allau d'informacions. És un cas per a mi clar en el qual sota l'aparència de la llibertat d'informació, s'han traspasat límits raonables.

Per viure en aquest món amb aquesta gran quantitat d'informació i amb aquests nous mitjans de transmissió, les persones necessiten unes habilitats que no són les mateixes habilitats que hem après per a la societat en què vivíem fa vint o vint-i-cinc anys. Això suposa dos problemes diferents. Un, relativament més fàcil de resoldre, fa referència a la gent que passa encara per l'escola. Encara hi som a temps.

El gran problema no són els qui passen per l'escola, són els qui ja hi han passat. I no hi ha cap institució que tingui —diguem-ne— la finalitat o la missió de resoldre aquest problema. I, per tant, aquí es planteja un seriós assumpte de responsabilitat personal. No n'hi ha prou a dir: “ara muntarem unes escoles per a adults...” El problema és que nosaltres som els primers que hem d'entendre que això ens és necessari, i que d'alguna manera hem d'aprendre tota una sèrie de coses que no vam aprendre i que, com que no havíem descobert encara —ho estem descobrint ara— això d'aprendre és una cosa que ha de durar sempre.

Al costat d'aquests motius d'exclusió (per raons geogràfiques, econòmiques, tècniques, intel·lectuals) hi ha una última exclusió que no afecta les persones, que afecta les col·lectivitats. És a dir, no només hi haurà, com a conseqüència de tot això, nous pobres i nous rics, sinó que hi haurà noves nacions pobres i noves nacions riques; noves àrees geogràfiques pobres i noves àrees geogràfiques riques; nova fractura, a escala no personal, sinó a nivell col·lectiu. Jo penso que, en gran part, l'acceleració de la societat de la informació agreujarà les diferències entre nacions riques i nacions pobres. Ja ho està fent. Una mica per totes aquestes mateixes raons que us he explicat abans, que ara les podríem transformar en el caire col·lectiu.

Diem: "home, és que les xarxes i la informació estan disponibles per a tot-

hom. Tothom hi té accés... i d'aquí a dos anys o tres anys o quatre anys tindrem l'ordinador, i el telèfon, i el mòbil, i el no sé què..." Sí, d'acord, és bastant veritat per a nosaltres, però és totalment fals per a la gran majoria de la humanitat. Ho he dit algunes vegades, i potser ja m'ho heu sentit però jo no em canso de repetir-ho: a l'illa de Manhattan, a Nova York, en uns pocs quilòmetres quadrats hi ha més telèfons que a tot Àfrica. Em sembla que és un 68% dels africans que mai ha fet servir un telèfon. Com més possibilitats poses en mans dels qui tenen els recursos més allunyats econòmicament, tècnicament i culturalment aquestes comunitats que es queden al marge. I una altra vegada —i amb això acabo— no són només problemes tècnics, no són només problemes econòmics, hi ha uns motius d'exclusió que van més enllà de la tècnica, que van més enllà de l'economia, i

són uns motius d'exclusió cultural. Hi poden haver cultures que desapareguin si no es prenen les mesures adequades. Ja no és només un problema de no-accés; és un problema que a partir del moment en què s'organitza tot aquest sistema de distribució i d'accés hi haurà cultures que quedaran despenjades, i en quedar despenjades no hi seran. I com deia... com es diu sovint, avui dia allò que la tele no explica no passa, doncs d'aquí a uns anys jo diria que allò que no estigui a la xarxa no existirà, i hi haurà coses que no estaran a la xarxa, i si no estan a la xarxa deixaran d'existir. I aquest és un nou motiu per reflexionar a fons sobre la política de protecció i de desenvolupament de les identitats culturals i de les identitats lingüístiques minoritàries, que són quasi totes.

Però aquesta seria un altra conferència. 